

algemeen kwadacten
vrijwilligheidsconcepten

is er een probleem?

gesprek met / bijz. casus

Algemeen detentie - vooraf
aspecten - kwadacten

De maatschappij als basis van zorg

Hij is 41 jaar en heeft 4 jaar vastgezet in Scheveningen.

Nooit een keer bezoek gehad. Iedere zondag was hij in de kerk. Zijn enige contact met buiten waren de vrijwilligers van de kerk, die week in week uit aan de diensten deelnemen.

In het gezin waarin hij opgroeide was hij altijd een buitenbeentje. Niet als de anderen. Een beetje vreemd. Altijd een sterke afhankelijkheid van zijn ouders. Vooral van zijn moeder die hem in bescherming nam. Nooit zelfstandig geworden.

Na het overlijden van zijn ouders helemaal op zichzelf teruggeworpen. In het Huis van Bewaring terecht gekomen.

Na de detentie geen mensen die op hem wachtten. Geen grond onder de voeten. Geen glimpje perspectief. Waar leef ik voor?

Sinds 1979 heb ik gewerkt als justitiepredikant in 's-Hertogenbosch en Scheveningen, in Huizen van Bewaring en gevangenis.

Sedert 1 maart j.l. ben ik hoofdpredikant bij de Dienst Justitiele Inrichtingen.

Wat ik tijdens mijn werk als justitiepredikant als een rode draad ben gaan zien, is dat veel gedetineerden zichzelf met hun leven in een viciuze cirkel bevinden.

Er is veel individuele problematiek en er ontbreken maatschappelijke voorwaarden om na de detentie een nieuw bestaan op te kunnen bouwen.

In maart 1995 heb ik samen met een RK justitiepastor een rapport gepubliceerd over de nazorg aan ex-gedetineerden. In dat rapport is een onderzoek opgenomen onder justitiepredikanten en -aalmoezeniers over de problematiek die zij onder gedetineerden tegenkomen.

Wat betreft de individuele problematiek kan een hele reeks aan probleemvelden worden onderscheiden. Deze probleemvelden liggen nogal eens in elkaars verlengde en ze zijn vaak in 1 persoon met elkaar verweven. Ik noem een aantal van deze probleemvelden:

- a. Achterstanden in de persoonlijke ontwikkeling en identiteitsproblematiek. Het gaat dan onder meer om zaken als zwakke eigen identiteit, ontbreken van basisvertrouwen, onvoldoende zicht op persoonlijke en maatschappelijke mogelijkheden, onverwerkte traumatische jeugdervaringen, persoonlijkheidsstoornissen;
- b. Zwakke familiebanden, familieproblemen en problemen in het omgaan met relaties;
- c. Onvermogen tot het kunnen voeren van een eigen huishouding;
- d. Verslavingsproblematiek;
- e. Problematiek m.b.t. het omgaan met de eigen religieus-culturele achtergrond;
- f. Achterstanden in persoonlijke en sociale vaardigheden, scholing, maatschappelijke vaardigheden;
- g. Het ontbreken van persoonlijke motivatie;
- h. Zingevingproblematiek: een diepere betekenis kunnen geven aan het eigen leven, het vinden van innerlijke bevrediging;
- i. Het ontbreken van duurzame significante contacten;
- j. Schuldenproblematiek;
- k. Onverwerkte detentie-ervaringen;
- l. Eenzaamheidsproblematiek. Gevoel niet meer aanvaard te zijn.

Daarnaast is er het ontbreken van maatschappelijke voorwaarden.

In dat verband kan worden genoemd:

- a. Het ontbreken van werk;

Algemeen /
kwadacten

- b. Het ontbreken van huisvesting;
- c. Het ontbreken van voldoende steunende contacten;
- d. Stigmatisering;
- e. Onvoldoende toegankelijkheid en functioneren van bestaande voorzieningen m.b.t. ex-gedetineerden.

Tussen de persoonlijke problematiek en de maatschappelijke problematiek is een verband. Ze versterken elkaar over en weer. Een justitiepastor schreef: 'De individuele problematiek kwadrateert, als de maatschappelijke voorwaarden minimaal zijn of verslechteren.'

In het begin van de jaren tachtig werd in de kring van de justitiepastores en vrijwilligers in Scheveningen het initiatief tot de Stichting Exodus genomen. De achterliggende gedachte daarbij was dat in de inrichtingen van justitie het justitiepastoraat van grote betekenis is voor gedetineerden, maar dat veel gedetineerden ook na hun detentie een vorm van gerichte begeleiding nodig hebben. Hier lag en ligt ook een taak voor de kerken. Als de kerken in de huizen van bewaring en gevangenis aanwezig zijn, dan dienen zij zich ook het lot aan te trekken van de mensen na hun detentie. De kerken hebben daartoe ruime mogelijkheden in mensen en in middelen.

Vanuit deze gedachte werd de Stichting Exodus opgericht, met als doel opvang en begeleiding te bieden aan mensen die met justitie in aanraking zijn gekomen. Exodus begon in Den Haag en inmiddels zijn er projecten in Utrecht, Amsterdam, Alkmaar, 's-Hertogenbosch en Maastricht, met een breed maatschappelijk draagvlak.

Het gaat om laagdrempelige opvang: een eetcafé waar mensen zomaar aan kunnen lopen, huizen voor begeleid wonen en een fietsenmakerij als werkervaringsproject. De centrale inzet van de Exodusprojecten is dat, gegeven de complexe problematiek van veel gedetineerden, een samenhangend begeleidingsaanbod noodzakelijk is, gericht op deze problematiek, en dat alles gericht op een concreet maatschappelijk bestaan. En zo kwam een begeleidingsconcept tot stand met als kernpunten: wonen, werken, relaties en zingeving. Niet één van deze kernpunten kan ontbreken bij een goede begeleiding.

In het huis voor begeleid wonen worden mensen begeleid in het geheel van hun levenssituatie. Het programma is praktisch van aard en richt zich op zelfstandig maatschappelijk functioneren. Iedere bewoner heeft een eigen begeleidingsplan en een eigen begeleider. Zo kan de begeleiding worden opgebouwd met iemand met wie hij een vertrouwensband heeft.

Er is een duidelijke structuur gebaseerd op afspraken en sancties op het niet nakomen daarvan. Wekelijks zijn er urinecontroles op het gebruik van soft- en harddrugs. Bij het begeleidingsprogramma is een belangrijk onderdeel dat familiecontacten waar mogelijk worden hersteld en bij de begeleiding betrokken.

Er is (alleen in Den Haag) een fietsenmakerij als werkervaringsproject. Dit werkervaringsproject is met het huis voor begeleid wonen verbonden. De bewoners werken er de eerste twee maanden van hun verblijf in huis. Het is vooral bedoeld om te leren samenwerken en om structuur en dagritme op te bouwen en daarmee een basis te leggen voor een opleiding of een arbeidsplaats.

Naast het individueel begeleidingsprogramma zijn er ook gemeenschappelijke

gv. van
Beteekenis
Binnenkant

Vertrouwen
pers. ontbr.
gem. eendz.
Toevertrouwen

Zingeving

Prakt.
reken

Structuur
familiecontacten

activiteiten. Er is een bewonersoverleg, en er zijn thema-avonden. Een belangrijke inzet bij de begeleiding is het werken aan maatschappelijke integratie. Familiecontacten noemde ik al. Verder wordt gezocht naar verenigingen op het gebied van sport en ontspanning. En er wordt begeleiding gegeven in de richting van instanties als de sociale dienst en arbeidsbemiddeling, scholing, verslavingszorg, en de gemeentelijke kredietbank i.v.m. schuldsanering.

Wat betreft de maatschappelijke integratie is van wezenlijk belang dat Exodus contacten heeft opgebouwd met werkgeversorganisaties en woningcorporaties. En dat betekent dat alle bewoners van Exodus, soms via een leertraject, in het verlengde van het begeleidingsprogramma perspectief hebben op werk en op wonen. De begeleidingsresultaten van het Exodusprogramma liggen op 75%

Tegen deze achtergrond wil ik een aantal opmerkingen maken over het thema 'de maatschappij als basis van zorg'.

1. Fundamenteel in het Exodusprogramma is de stelling dat een goede maatschappelijke begeleiding van ex-gedetineerden grondig geïntegreerd dient te zijn in de samenleving als geheel. Daarom is voor Exodus de band met de kerken ook zo van belang. Exodus wordt voor een groot deel gefinancierd door de kerken. En binnen de kerken is grote belangstelling voor deze projecten. Dat betekent betrokkenheid van vrijwilligers, maar ook betrokkenheid van mensen die actief zijn in de samenleving: werkgevers, woningcorporaties, verenigingen.

Het gaat dus niet alleen om het begeleiden van ex-gedetineerden, maar het gaat er ook om om voor hun bestaan maatschappelijk perspectief te vinden.

2. Vanuit de ervaringen in het justitie- en nazorgpastoraat heb ik in Den Haag als lid van de gemeenteraad voor het CDA in 1992 een motie ingediend over het maatschappelijk herstel van kwetsbare groepen. Het ging om ex-psychiatrische patienten, verslaafden en ex-verslaafden, dak- en thuislozen, ex-gedetineerden. De motie vroeg om in Den Haag te bevorderen dat samenwerking ontstond tussen welzijnsinstellingen, woningcorporaties en werkgeversorganisaties om in die samenwerking concreet perspectief te ontwikkelen voor mensen in de marge. Het ging dan om een samengaan tussen wonen, werken en welzijn. Het maatschappelijk herstelbeleid is in Den Haag een groot succes geworden. Allereerst omdat er samenwerking ging ontstaan tussen instellingen die voorheen langs elkaar heen werkten. Huisuitzettingen bijv. zonder voorafgaande consultatie van hulpverleners.

Het maatschappelijk herstel heeft ontschotting teweeg gebracht. En geleerd dat in samenwerking ook wat betreft deze doelgroepen een enorme meerwaarde ligt. Het tweede wat geleerd is, is dat voor maatschappelijk kwetsbare groepen een concreet maatschappelijk perspectief ook kan functioneren. Veel mensen zijn door de maatschappelijk herstelprojecten weer op de rails van maatschappelijk functioneren terecht gekomen.

En het derde punt wat geleerd is, is dat maatschappelijke organisaties ook bereid zijn medeverantwoordelijkheid te dragen.

3. De maatschappij als basis van zorg.

Het zal duidelijk zijn dat ik een uitweg uit de problematiek vooral zie als er een breed maatschappelijk draagvlak is.

Professionele begeleiding dient mijns inziens sterk in de samenleving geïntegreerd te zijn en samenwerkingsverbanden en netwerken te zoeken.

4) Waar ik mee wil afsluiten is de betekenis van vrijwilligers.

Het justitiepastoraat werkt met vrijwilligers. Iedere zondag worden er in de gevangnissen en huizen van bewaring kerkdiensten gehouden. In het protestants justitiepastoraat werken zo'n kleine duizend vrijwilligers mee. Bijvoorbeeld aan de kerkdiensten. En die deelname van vrijwilligers is van grote betekenis. Hun aanwezigheid is veelzeggend. Want in hun gaan achter de muren, in de handdruk die ze geven, in de koffie die ze schenken, in het samen bidden en zingen en in het samen luisteren naar het evangelie, brengen zij tot uitdrukking dat mensen die gedetineerd zijn erbij blijven horen. Dat er dan wel een muur is, maar dat dat voor de kerk in ieder geval niet betekent dat ze ook afschreven zijn.

Dat persoonlijk contact is voor mensen die vaak in hun eigen levensgeschiedenis opgesloten zitten, van vitale betekenis. "Die mensen geven je het gevoel dat je mens bent", wordt nogal eens gezegd.

En op een keer sprak ik een gedetineerde die altijd nogal gedemotiveerd was om een nieuwe levensweg te gaan. Hij zag dat niet zitten. Hij vond dat niet reeel. Tot hij een keer bij me kwam en zei: "Ik heb van de week in de kerk met 'oma' gesproken. (Oma is een 87-jarige vrijwilligster). En hij zei: "Wat met wel aan het denken heeft gezegd is dat oma tegen me gezegd heeft dat ze in me gelooft. En dat zegt ze niet alleen, maar dat laat ze ook zien, iedere zondag als ze hier is. En als oma nou nog steeds in mij gelooft, wie ben ik dan dat ik niet meer in mezelf zou geloven?"

De motivatie van mensen om weer in het leven te geloven wordt vaak opgeroepen door de persoonlijke betrokkenheid van vrijwilligers op hun leven. Het er zijn om niet. En ik denk dat die persoonlijke betrokkenheid van vrijwilligers uit de samenleving van vitale betekenis is om mensen ook weer bij de samenleving te betrekken.

ISNA - vrijwilligers - mensen die een stapje mee oplopen

Hij heeft een jaar in het huis voor begeleid wonen gewoond. Langzaam maar zeker leerde hij zijn kamer niet vol te stouwen met wat hij waar dan ook maar vond. Een pakhuis. Je weet nooit wat je nodig hebt om te overleven. Maar hij leerde zijn kamer tot een thuis te maken. Hij leerde er wat van het leven te maken. Stapje voor stapje. Eerst in de fietsenmakerij. Een goede monteur. Dan weer als vrijwilliger in het eetcafe. Wel leuk al die mensen die hier komen eten. Je ziet nog eens iemand.

En dan na ongeveer een half jaar voor het eerst van zijn leven met een pakje brood onder zijn snelbinders naar zijn werk. In het onderhoud bij een woningcorporatie.

En daarna naar de Leerwerkbank. Een loodgietersopleiding.

Zo maar iemand op weg naar een plaats op zijn maat onder de mensen.

Daar gezamenlijk iets aan doen. Daar gaat het om bij het creëren van een maatschappelijk draagvlak voor een uitweg voor mensen in de marge.

J.D.W. Eerbeek

De maatschappij als basis van zorg.

Afsluitend wil ik zeggen: de maatschappij is de basis van de zorg. Professioneel werken is nodig. Zeker gezien de problematiek waar we het over hebben. Maar professioneel werken heeft zijn grootste effect als zij zich sterk verwortelt in de samenleving als geheel.